

Тема 4.1. Що таке демократія

У цій темі ми пригадаємо, коли і як виникає демократія, якими є її ознаки, з'ясуємо, у чому полягає цінність демократії та за яких умов можливе її існування. Це дозволить визначити позицію кожного щодо демократії та демократичних процедур. Вивчення теми сприятиме формуванню власних суджень, оцінок та ставленню до ключових понять: демократія, плюралізм, безпосередня демократія, представницька демократія.

Ключові здобутки у вивченні теми

Досліджуємо: умови існування демократії та її вплив на суспільство.

Розуміємо: ключові ознаки демократичного суспільства, переконання, що особистість є найбільшою цінністю лише в умовах демократії

Діємо: аналізуємо та оцінюємо умови існування та розвитку демократії в Україні.

Дискусія

Визначте місце демократії у вашому житті

■ Дайте відповіді «так» чи «ні» на наступні запитання:

Запитання	Так	Ні
Чи відчуваєте ви повагу до себе з боку дорослих: батьків, учителів, вихователів, знайомих?		
Чи дорослі спільно з вами встановлюють обов'язки вдома, у вашому класі, в школі?		
Чи визнають дорослі за вами право висловлювати свою думку та дотримуватися її?		
Під час вирішення важливих питань у житті сім'ї, школи, чи прислуховуються дорослі до ваших думок та думок ваших однолітків?		

Якщо ви отримали більшість відповідей «так», то маєте високий рівень демократичного мислення та демократичне оточення, в якому перебуваєте. В іншому випадку будемо разом вчитися покращувати ситуацію.

Модуль 1.

Коли і як виникає демократія

■ **Демократія** — це організація та функціонування державної влади на засадах визнання народу джерелом державної влади, що передбачає забезпечення прав громадян, участі народу в управлінні державою.

Слово «демократія» походить від грецького слова «демос», що означає «народ», і «кратос», тобто «влада». Отже, під демократією ми розуміємо спосіб правління, який залежить від волі народу («владу народу»).

Основою демократії є **свобода і рівність** усіх громадян. Передусім — це рівність перед законами, коли немає жодних особливих прав чи привілеїв для тих чи інших спільнот.

Тема 4.1. Що таке демократія

■ **Принципи демократії** — безумовні вимоги, які впливають з самої суті демократії і пред'являються до всіх учасників демократичного процесу.

Розглядаємо і обговорюємо

Важливою засадою демократії є наявність загальних рівних і вільних **виборів**. Вибори є демократичними лише тоді, коли вони передбачають альтернативу. У демократичному виборчому процесі необхідною є свобода висловлення своєї думки, різноманітність політичних пропозицій і програм та право на участь у виборах для представників меншин і політичної опозиції.

Ознайомтеся з наведеними нижче ілюстраціями, які демонструють певні етапи розвитку демократії у світі та в Україні.

Чи всі зображені ситуації відповідають зазначеним вище основам демократії? Якщо ні, то яких саме елементів демократії бракує у кожному з прикладів?

Пригадайте, що означають терміни «безпосередня» і «представницька демократія». У яких з наведених прикладів вони представлені і як саме?

Опираючись на знання, які ви здобули на уроках історії та правознавства, і розглядаючи подані зображення, обговоріть у парах, що для вас означає демократія.

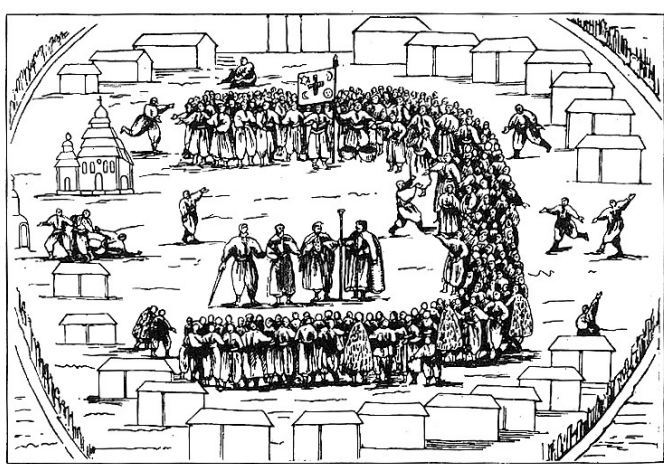
Народні збори в Афінах у V ст. до н.е.

Засідання англійського парламенту в наші дні

Народне віче часів Київської Русі

Козацька рада на Запорізькій Січі

Розділ 4. Демократичне суспільство та його цінності

■ **Безпосередня демократія** — це пряме волевиявлення народу, що здійснюється шляхом референдумів, виборів, обговорення проектів нормативних актів; участі у виборах органів державної влади; загальних зборів громадян; мітингів, звітів депутатів і виконавчих органів влади перед населенням тощо.

■ **Представницька демократія** — це вираження волі громадян через обраних ними представників до органів державної влади — народних депутатів, Президента, депутатів органів місцевого самоврядування.

Віче на Майдані Незалежності в Києві, лютий, 2014 р. © Андрій Стенін, РІА Новини

У сучасних демократичних суспільствах влада належить усім повноправним його членам — громадянам. А для того, щоб відбулося справедливе представлення народу, необхідними стають вільні та чесні вибори.

Розглядаємо і обговорюємо

- Розгляньте схему і доповніть її колонки конкретними прикладами.
- Обговоріть переваги і недоліки безпосередньої та представницької демократії.
- Яким чином названі вами приклади роблять демократичний устрій доступним для всіх членів суспільства?
- Презентуйте свої доповнення до схеми, поданої нижче.

Цікава інформація

Електронна демократія (е-демократія) — форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення і державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Модуль 2.

■ **Плюралізм** — визнання рівноправності існування множинності інтересів, поглядів, переконань, ідеологій, партій, культурних цінностей, тощо.

Обговорюємо в групах

В чому полягає цінність демократії

Термін «демократія» використовується не лише для характеристики певної форми політичного устрою, але й визначає характер діяльності будь-якої організації, де забезпечується рівноправна участь її членів в управлінні та прийнятті рішень. В наш час сама по собі демократія є важливою й загальновизнаною цінністю. Але вона набирає справжньої сили тільки за умови, коли люди знають, за що вони цінують демократію, чого хочуть досягнути, і що захищатимуть, у разі необхідності.

Ознаки демократії

Об'єднайтеся у 6 груп. Розподіліть між групами по 2–3 ознаки демократії з переліку, поданого нижче.

Обговоріть і презентуйте перед класом відповідну ознаку, пояснивши, як вона сприяє утвердженню демократії.

Використовуючи метод «вільного мікрофону», завершіть роботу короткими репліками: «Цінність демократії полягає у...»

	наявність у державі представницьких органів влади та місцевого управління (самоврядування) різних рівнів, що формуються шляхом обрання
	діючі закони — єдині й рівні для всіх
	вибори, референдум
	виборність органів влади
	підзвітність та підконтрольність виборцям органів влади
	політичний плюралізм (багатопартійність)
	ідеологічний плюралізм (відсутність пануючої ідеології, визнання права на існування різних ідеологій)
	наявність, гарантованість й забезпечення прав і свобод (особисті, політичні, економічні, соціальні, культурні)
	взаємна відповідальність громадянина і держави (взаємні права та обов'язки)
	наявність справедливого незалежного суду

Міжнародний день демократії, відзначається щорічно 15 вересня.

Резолюція ООН № 62/7

Демократію не можна встановити тільки на основі проведення виборів. В історії існувало чимало прикладів того, як слідом за демократичними виборами наставала диктатура. Отже, громадяни, мають залишатися активними контролерами своїх обранців, відчувати відповідальність за свій вибір, вимагати відповідальності і дотримання законності від людей, яким народ вручив владу в суспільстві. Відтак, демократія — це відповідальність усіх за збереження суспільних цінностей.

Модуль 3.

За яких умов можливе стабільне існування демократії

Порівнюємо
та обмінюємося
думками

Умови демократії

- /// Об'єднайтеся у 4 групи.
- /// Обговоріть у групах умови існування та стабільності демократії, використовуючи наступні матеріали:

Матеріал
для групи 1:

ЕКОНОМІЧНІ УМОВИ.

Необхідною умовою демократії є досягнення відносно високого рівня економічного розвитку і задоволення економічних базових потреб людини, наприклад, у їжі, житлі, можливості відпочинку тощо. Цьому сприяє наявність різних видів власності — приватної, колективної, державної. Держава здійснює регулювання економіки, створює закони, які сприяють вільній і чесній конкуренції, підприємницькій ініціативі окремих людей і компаній, можливості кожної людини працювати там, де вона може найкраще реалізувати свої здібності й одержувати за свою працю гідну винагороду.

Матеріал
для групи 2:

СОЦІАЛЬНІ УМОВИ.

Створення рівних прав і можливостей для членів суспільства, переважаючою верствою якого стає середній клас. Забезпечення розвитку людей, підвищення рівня та якості життя населення, створення умов формування середнього класу та подолання бідності, запобігання різкому розшаруванню суспільства за рівнем доходів, майновим і соціальним становищем.

Матеріал
для групи 3:

ПОЛІТИЧНІ УМОВИ.

Під політичними умовами передбачається наявність ефективної держави і дієвого владного апарату, які діють на основі верховенства права, політичного плюралізму, недоторканності і невід'ємності прав і свобод людини. Це регулювання суспільного життя демократичними правилами та методами на основі законів, удосконалення системи органів державного управління, методів їхньої діяльності, спрямованих на інтереси людини і суспільства.

**Матеріал
для групи 4:**

**КУЛЬТУРНІ
УМОВИ**
(політична культура)

Визнання демократичних принципів, довіру до ключових політичних інститутів та поміж людьми, почуття громадянського обов'язку тощо. Позитивне сприйняття демократичних суспільних цінностей, національна ідентичність та громадянська консолідація, високий рівень правової культури, наявність сприятливих можливостей для участі особистості у суспільному житті

Громадянська реклама

Єдиним джерелом влади в Україні є народ.

Стаття 5. Конституція України

Застосуйте набуті знання і досвід

Міні опитування

Як Ви вважаєте, які перешкоди для розвитку демократії існують в Україні?

1. існуюче виборче законодавство
2. недосконала судова система, залежність суддів
3. пасивність людей
4. низький рівень життя людей
5. низький рівень політичної культури населення
6. корупція
7. зовнішні впливи інших держав
8. недостатній прошарок середнього класу
9. безвідповідальність і егоїзм представників влади
10. нерівноправність чоловіків та жінок
11. неготовність громадян брати на себе відповідальність за реальну демократію
12. недобросовісність та залежність ЗМІ
13. соціальне розшарування суспільства на дуже бідних і дуже багатих
14. постійні конфлікти різних гілок влади
15. вплив бізнесу, олігархів на владу
16. відсутність демократичних традицій в українському суспільстві
17. неповага більшості людей до бізнесу та багатих людей
18. відсутність справжніх політичних та інтелектуальних авторитетів
19. слабка залученість молоді в суспільне життя
20. інше (що?) _____

Оберіть три найбільш значущі для вас причини. Поділіться своїми вибором із однокласниками, порівняйте результати.

Обговоріть ті позиції, щодо яких співпали думки більшості учнів класу.

Дайте можливість представити думки учнів, які мають свою особливу позицію.